

ՏԵՍԱՐԱՆՔ ԵՒՐՈՊԱՅ

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆ ՓԱՐԻՉ ՔԱՂԱՅԻՆ ՎՐԱՅ.

Աման Հիսուն անուամբ գիտուն գաղղիացիներ մտնալով զիրք մը շարադրեր է, յորում անխնայ աշխատութեամբ զարմանալի տեղեկութիւններ հաւաքեր է. Փարիզու մէջ եղած կերակրոց եւ ըմպելեաց՝ գործածութեանը եւ ուրիշ քանի մը յատկութիւններուն վրայ :

Այն զրքէն քաղելով զվսաւոր գիտելիքները հոս դնենք .

Փարիզու հացը անուանի է աղեկութեանը եւ ցորենին ազնուութեանը համար . Գ. Հիսունի հաշուին հաշելով՝ մարդ զլուխ օրը զրքէ մէկ վրայէ կամ 500 կրամ (156 տրամ) հաց կուտուի : Յիսուն տարի մը կայ որ մէկ քիլոկրամ հացին միջակ զինը 54 հարկւորող էր, որ ըսել է 515 տրամը զրքէ 60 փարա :

Տարին մէկ միլիոն երեքհարիւր հազար զլուխ անասունէն աւելի կըմորթուի Փարիզացոց համար . ասոնց ալ մէկ միլիոնը միայն ոգխտ է, մնացածը եղ ու հորք . խոզու միւսը այս հաշուէն ալ դուրս է, վասն զի ապխտագործները կըծախեն ազատութեամբ, հասարակ մսագործներուն ձեռքը քէ : Մարդ զլուխ տարին 62 քիլոկրամ ու կէս միս կերբայ Փարիզացոց :

Հաւեղենն ու օրսի միւսը տասը միլիոն երեքհարիւր հազար քիլոկրամ կերբայ տարին, ըսել է քէ մարդ զլուխ զրքէ 9 քիլոկրամ ու կէս :

Ձկնեղենը տասը միլիոն քիլոկրամ կերբայ . որ մարդ զլուխ 12 կամ 15 քիլոկրամ ըսել է :

Մարդ զլուխ տարին 4 կամ 5 քիլոկրամ պանիր կերբայ Փարիզու մէջ . 9 կամ տասը քիլոկրամ ալ կարաց :

Կարի կողմանէ աշխարհիս երեսը Փարիզու չափ շատ կար գործածող քաղաք չկայ կրանն : Տարին հարիւր ինը միլիոն երեքհարիւր հազար լիտր կար կերբայ, եւ մարդ զլուխ 104 լիտր : Այսչափ կարը տուողը յիսուն հազար կով պիտի ըլլայ, բայց կարը խարդախները սովորական բան մը դարձած ըլլալով՝ չիմացուիր քէ զուտ կարը որչափ է :

Փարիզացոց կերած հաւկիթը 174 միլիոնի կըհասնէ, որ ըսել է՝ մարդ զլուխ տարին 165 հաւկիթ .

Փարիզ մտած օդին, զինկէն, զարեւուրն ու

խնձորաշուրը մէկ տարուան մէջ մէկ միլիոն հինգ հարիւր հազար հարիւր լիտր է, մարդ զլուխ զրքէ 16 լիտր :

Մէկ տարուան մէջ կերուած պտուղը 450 միլիոն քիլոկրամ կըհաշուեն, որ ըսել է՝ մարդ զլուխ տարին 408 քիլոկրամ . անոր ալ զրքէ կերք մասը տանձ ու խնձոր է միայն :

Ընդեղեն եւ բանջարեղեն, զոր օրինակ գետնախնձոր, յուրիս, ոսպ, աղցան եւ ուրիշ ամեն տեսակ խտտեղենը տարին մարդ զլուխ 155 քիլոկրամ կերբայ : — Կերակրոց եւ ըմպելեաց համար այսչափ :

Փարիզու բնակչաց ուրիշ քանի մը վիճակները դիտելով կրտսնենք որ 50,000 բնակարան կայ միջը, եւ 585,000 տնուոր :

Բնակիչներուն թիւը, որ 1789ին 524,000 հոգի է եղեր, 1811ին եղեր է 622,000, իսկ 1851ին մէկ միլիոն յիսուն հազար : Ասոնց այսպէս շատնալուն մէկ միւս պատճառն է գործաւորաց զրքէն հետ գնաւ : Փարիզ ժողովուրդը՝ գործարանաց եւ արուեստից ծաղկելուն համար : Մէկ պատճառ մըն ալ է ծառաներուն ու աղախիներուն շատնալը, որ 1846ին 67,554 հոգի են եղեր, իսկ 1851ին եղեր են 157,186, քեպտ եւ քաղաքին բուն բնակչաց թիւը այն հինգ տարուան մէջ զրքէ եոյն մնացեր է :

Փարիզու բնակչաց այն աղքատ մասն որ ողորմութեամբ կապրի՝ տարուէ տարի պակսելու վրայ է, որ որչափ զարմանալի՝ եոյնչափ ալ միջոցարական բան է : Աղքատաց թիւը 1791ին 118,784 է եղեր . իսկ 1855ին 64,264ի իշեր է . այնպէս որ 1791ին ժողովրդեան հինգերորդ մասը ողորմութեամբ կապրի եղեր, եւ 1855ին անոր տասըմիկերորդ մասը միայն կարօտ է ողորմութեան : Դարձեալ, աղքատացներու մէջ եղած խեղճները 1789ին 55,541 հոգի են եղեր . իսկ նիմա որ Փարիզու բնակչաց թիւը կրկին եղած է՝ անոնք 51,519 հոգի են աւելի ընն :

Ուսումը Փարիզու միշակ ու աղքատ ժողովրդեան մէջ հետ գնաւ : Ժողովուրդը վրայ է : Տեղութեան նախնական դպրոցներուն մէջ 1818ին եղած

աշակերտաց քիւր 16,689 հոգի է եղեր. 1828ին եղեր է 25,582, իսկ հիմա 67,792 է : Թէ՛ նախնական եւ քէ՛ երկրորդական դպրոցաց աշակերտները միատեղ առնելով, բոլորը կըլլայ 95,558 հոգի : Այս ալ կայ որ Փարիզու դպրոցներուն աշակերտաց շատաւուն մէկ պատճառն ալ օտար երկիրներէ եւ դրսի գաւառներէն եկողներն են :

ՀՈՌԱՄԵԼԱԿԱՆ ԵԳԻՍԿՈՊՈՍԱՆ ՈՄԱՆՆ ԳԱՐՄՈՒՆԻԲԵ
ԸՆԴԴԻՄ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՄԱՆՆ :

Իզճի ազատութեան վրայ քանի մը բան ըսել խոստացեր էինք. յուսանք քէ՛ այն խոստումներս մօտեւ կըլկատարենք : Առ այժմ մեր ընթերցողաց մտադրութեանը արժանի կընամարինք այն ատենախօսութիւնն որ Եւրոպայի մեծամեծ համալսարաններէն մէկուն՝ այսինքն Պրիւքսէլի համալսարանին անուանի վարժապետներէն Պարոն Վէրնակն անուով մէկը ըրեր է համալսարանին բացուելու հանդիսին օրը :

Այն ատենախօսութեան միտքը լաւ հասկընալու համար գիտնալու է որ ինչպէս Գաղղիոյ՝ նոյնպէս ալ Պրիւքսիոյ մէջ տեղ տեղ շատ մը հոռով-մական առաջնորդներ մօտ տարիներս կարգէ դուռն քաջութեամբ կամ համարձակութեամբ մը սկսած են խօսիլ ընդդէմ ամէն տեսակ ազատամտութեան, եւ մասնաւորապէս ընդդէմ ազատաշխատութեան յուսմունս գիտութեանք . բայց ճշմարիտն ըսելով, այս իրենց պարտականութիւնճանչցուած պաշտօնինն ոչ քէ՛ այնու անտարանական հեղուքեան եւ քաղցրութեան ոգւովն ու ոճովը կը կատարեն, (որ նոյն իսկ քաղցրութեամբը կընանսի « մինչեւ ցորոշումն շերտն եւ հոգւոյ եւ ուղղոյ եւ յօդի » ինչպէս որ կըսէ սուրբ Առաքեալը), այլ անսովոր խստութեամբ, արժամաքանօք ու բըշնամովրան հոգովը : Այս պարտաւելի ոճոյն մասնաւոր գործիք ու՝ օրինակ եղած է Փարիզու *Ինքիլէս* լրագիրը, որ բեպտ շատ կուսակիցներ ունի ոչ միայն ի Հոռմ՝ այլեւ ի Գաղղիա եւ ուրիշ տեղանք, բայց բշնամիները շատ աւելի են, եւ օրէ օր աւելնալու վրայ են՝ նոյն իսկ Իտալիոյ ու Գաղղիոյ մէջ :

Արդ այս *Ինքիլէս* լրագրոյն ոգովը կոնդակներ հաներ էին անցածները Պրիւքսիոյ Կանա եւ Պրիւք քաղաքներուն նախկուպետները ընդդէմ Լիւիժի ու Կանաի համալսարանաց ազատական վարդապետութեանը յիմատասիրական խնդիրս : Մենք քեպտ մանրամասն տեղեկութեամբ չենք կրնար

ստուգել այն կոնդակներուն մէջ եղած ամբաստանութեանց ինչ աստիճանի՝ ճիշդ ըլլալը, սակայն խնդրոյն իսկութեանը եւ անոնց ոճոյն նայելով, կըցաւինք որ աւելի առիթ կուտան այսպիսի վեճերով կրօնը եւ կրօնական խնդիրները ատելի ընելու մարդկանց, եւ մասնաւոր ազգասէր աշխարհականաց, քան քէ՛ պատկառելի եւ սիրելի :

Մեզի երեւցաւ քէ՛ այն ատենախօսութեան մէջ շատ բան կայ՝ ուսկից մեր ազգն ալ կրնայ ոչ սակաւ խեղճ տվրիլ եւ կամ խրատ առնուլ . մասնաւոր երբոր միտքը ըրեր քանի մը տարիէ ի վեր Պոլսոյ մէջ անցած դիպուածներն ու եղած խօսակցութիւնները . ուստի Պարոն Վէրնակնի ճառին գլխաւոր մասերը կըղենք հոս բարձրանօրէն .

« Պարոններ,

« Մտքերնիս դրած էինք որ այս տարի՝ որ մեր ճեմարանին հաստատուելուն քսանուիրեքերորդ տարին է՝ ուսմանց դասախօսութիւնը սկսելու ատեն պիտի կարենանք մեր աշխատութեանց, մեր յաջողութեանց, մեր յոյսերուն վրայ տեղեկութիւն մը տալ ձեզի :

« Ինչպէս կուրախանայինք որ պիտի ըսենք ձեզի քէ՛ Պրիւքսէլի ազատ համալսարանը օրէ օր առաջ երբեք ու՝ մեծնալու վրայ է, եւ քէ՛ աշակերտներուն քիւր կանոնաւոր կերպով ու շուտ շուտ անելու հետ է, այնպէս որ 1855ին ի վեր 157 աշակերտ աւելի ունինք ... եւ քէ՛ բովանդակ գաւառը, նախանք եւ տէրութիւնը՝ որ նամիշպէս եւ ուղղակի ականատես վկայ են մեր աշխատութեանց, մեր ծառայութեան յարգը մեծապէս կը ճանչնան, եւ տարուէ տարի կանւցընեն վրանիս ունեցած սեր ու համարումնին . եւ քէ՛ մեկ տարուան մէջ մեր վարժապետներն երեքը եւ մեր ատենադպիրը այնպիսի վարձատրութիւն մը ընդունեցան բազաւորներ որ վարձապետական պաշտօնն ունեցողներուն քիչ անգամ կը տրուի . եւ քէ՛ այս սիրով՝ այս համարման եւ այս յառաջադիմութեան երեք պատճառ կայ . մէկն է մեր սովորեցուցած նիւթերուն բարձրութիւնը, որով ընկերական կենաց ուսումնական ու բարոյական ամեն պիտոյիցն ալ օգտակար են . մէկալը մեր վարժապետաց քաջութիւնը՝ որ գիտութեանց յառաջադիմութեանը հետ մէկտեղ կ'աճի կըմեծնայ . եւ երրորդը՝ մեր աշակերտաց բարի վարքը, որ իրենց ուսման ատեն եւ ուսմանէն ետեւ մեծ սեր կըցուցընեն ճշմարտութեան, բարեկարգութեան եւ հայրենասց վրայ :